

Neplatnost usnesení valné hromady po zápisu přeměny do obchodního rejstříku¹

Mgr. Petr Gala²

I. Úvodem

Cílem tohoto článku je krátké pojednání o možnosti vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady společnosti s ručením omezeným nebo akciové společnosti a dalších možnostech společníků, resp. akcionářů v případě, že usnesení valné hromady trpí právními vadami, soud je však z různých důvodů neprohlásí za neplatné.

Touto problematikou se dále budu zabývat zejména s ohledem na situaci, kdy již do obchodního rejstříku byla pravomocně zapsána přeměna.

Společníkem je v tomto pojednání míněn společník společnosti s ručením omezeným nebo akcionář akciové společnosti, společností se rozumí společnost s ručením omezeným nebo akciová společnost, pokud není dále uvedeno něco jiného.

II. Obecná úprava

Každý společník společnosti s ručením omezeným, resp. akcionář akciové společnosti má právo požadovat, aby soud přezkoumal soulad usnesení valné hromady s právními předpisy, stanovami, společenskou smlouvou nebo zakladatelskou listinou. Toto právo vyplývá z § 131, resp. § 183 ObchZ.

Obecně platí, že pokud soud dospěje k názoru, že napadené usnesení valné hromady není v souladu s právními předpisy, stanovami, společenskou smlouvou nebo zakladatelskou listinou, prohlásí je za neplatné. Jestliže byla na základě takového usnesení valné hromady zapsána jakékoliv skutečnost do obchodního rejstříku, soud takový zápis změní, a to i bez návrhu společnosti nebo společníka, který se vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady domáhal.

III. Povinnost zamítnout návrh na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady

Je-li podán návrh na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, je soud vždy bez výjimky povinen přezkoumat, zda usnesení valné hromady není v rozporu s právními předpisy, stanovami, společenskou smlouvou nebo zakladatelskou listinou. V případě, že soud takový rozpor nalezne, prohlásí zásadně usnesení valné hromady za neplatné.

V některých případech soud usnesení valné hromady za neplatné neprohlásí, i když shledá, že k porušení došlo, a to zejména z důvodu ochrany práv třetích osob nebo z důvodu malé

¹ Tento článek vyšel dne 11.7.2009 v časopise Právní rozhledy, 17. Ročník, číslo 13/2009, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck.

² Autor je advokátem v Praze. Více informací na www.ak-gala.cz.

závažnosti zjištěného porušení právních předpisů, stanov, společenské smlouvy nebo zakladatelské listiny.

To znamená, že soud je vždy povinen zjistit, zda usnesením valné hromady došlo k porušení právních předpisů, stanov, společenské smlouvy nebo zakladatelské listiny, a i v případě pozitivního nálezu je z důvodů výslovně uvedených v zákoně povinen návrh na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady zamítnout.[1]

Dále se budu zabývat situací, kterou upravuje zejména ustanovení § 131 odst. 3 písm. c) ObchZ a ustanovení § 56 a násl. zákona o přeměnách obchodních společností a družstev (PřemZ), tzn. že bylo pravomocně rozhodnuto o zápisu přeměny do obchodního rejstříku.

V této souvislosti se budu zabývat dvěma odlišnými případy. Jednak napadením rozhodnutí valné hromady, která o přeměně rozhodla, jednak případem, kdy je vedeno řízení o návrhu na vyslovení neplatnosti jakéhokoliv jiného usnesení valné hromady, po níž následuje zápis přeměny, které se společnost zúčastnila, do obchodního rejstříku.

IV. Valná hromada, která o přeměně rozhodla

Neplatnost usnesení valné hromady, jímž byla schválena přeměna, lze vyslovit pouze do okamžiku, kdy je přeměna zapsána do obchodního rejstříku. Z tohoto pravidla neexistuje žádná výjimka.

Není sporu o tom, že na tento případ se vztahuje § 131 odst. 3 písm. c) ObchZ a výslovně jej upravuje i § 55 odst. 2 PřemZ.[2]

Pokud je podán návrh na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, kterou byla schválena přeměna, a zároveň byl podán návrh na zápis přeměny do obchodního rejstříku, není rejstříkový soud dle § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ oprávněn rejstříkové řízení přerušit a vyčkat rozhodnutí soudu o návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady. Dle § 131 odst. 8 ObchZ je rejstříkový soud povinen platnost usnesení valné hromady posoudit sám a v souladu s § 200db odst. 1 OSŘ o návrhu na zápis přeměny do obchodního rejstříku rozhodnout ve lhůtě 15 pracovních dnů.

V případě, že soud přeměnu do obchodního rejstříku zapíše, lze v řízení o návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady pokračovat pouze tehdy, pokud dojde ke změně předmětu tohoto řízení na řízení o náhradu škody nebo o právu na dorovnání.[3]

V. Valná hromada předcházející zápisu přeměny do obchodního rejstříku

Druhou možností je situace, kdy je vedeno řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, jehož předmětem nebylo rozhodnutí o přeměně, ale společnost se následně zúčastnila přeměny, a tato přeměna již byla zapsána do obchodního rejstříku.

Dle judikatury Nejvyššího soudu z poslední doby se § 131 odst. 3 písm. c) ObchZ vztahuje pouze na usnesení valné hromady, která rozhodla o schválení přeměny.[4]

To znamená, že dle názoru Nejvyššího soudu lze prohlásit za neplatné kterékoliv usnesení valné hromady, které předcházelo zápisu přeměny do obchodního rejstříku, a to vyjma právě toho, kterým byla tato přeměna schválena.

Tento názor Nejvyššího soudu je veden snahou, aby hlavní společníci společnosti nemohli jakékoliv porušení právních předpisů, stanov nebo společenské smlouvy v rámci valných hromad hojit tím, že se společnost účelově zúčastní přeměny, a tudíž snahou lépe ochránit menšinové společníky.

Argumentace Nejvyššího soudu je v této věci následující: „Automatické zastavení takového řízení (o návrhu na vyslovení neplatnosti valné hromady – pozn. aut.) při zániku společnosti, jejíž valná hromada rozhodnutí přijala, s odvoláním na § 107 odst. 5 OSŘ (a nepokračování v řízení s právním nástupcem) by znamenalo, že soudy by již následně nikdy nemohly, s výjimkami stanovenými zákonem, přezkoumat soulad těchto rozhodnutí se zákonem či stanovami a z jejich případné protiprávnosti vyvozovat patřičné důsledky, i kdyby tyto důsledky bylo možno vztáhnout na právní nástupce společnosti.“[5]

S tímto závěrem, tedy že vždy musí existovat možnost, aby usnesení valné hromady přezkoumal soud, musím souhlasit. Názory Nejvyššího soudu na důsledky toho, když soud konstatuje rozpor usnesení valné hromady se zákonem, stanovami, společenskou smlouvou nebo zakladatelskou listinou, jsou však dle mého názoru chybné.

Nejvyšší soud totiž dovedl, nejen že řízení nelze automaticky zastavit pro překážku řízení, ale také, že usnesení valné hromady lze prohlásit za neplatné. Domnívám se, že tento výklad § 131 odst. 3 písm. c) ObchZ není správný a v praxi obchodních společností může přinést značné komplikace a ve svém důsledku může v některých případech i podstatně snížit ochranu menšinových společníků.

VI. Výklad § 131 odst. 3 písm. c) ObchZ

Dle mého názoru je zejména z důvodu právní jistoty nutné § 131 odst. 3 písm. c) ObchZ vykládat tak, že v případě pravomocného rozhodnutí o zápisu přeměny do obchodního rejstříku nemůže soud vyslovit neplatnost žádného usnesení žádné valné hromady žádné společnosti zúčastněné na této přeměně, které přeměně předcházelo.

Menšinová společníci, případně další osoby, nejsou chráněni pouze možností vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, a tudíž návratem v předchozí stav, ale i dalšími instituty, zejména právem na náhradu škody, která jim byla způsobena. Především právo na náhradu škody se jeví jako nejlepší způsob ochrany jejich práv v případě, že návrat ve stav před konáním valné hromady možný není nebo je možný jen se značnými obtížemi.

Právě v důsledku zápisu přeměny do obchodního rejstříku dojde u jedné nebo více společností k takovým změnám (v množství společností, vlastnické struktuře společností, akciích nebo obchodních podílech, statutárních orgánech apod.), že je jen obtížně představitelné, že pouze na základě prohlášení usnesení valné hromady za neplatné by bylo možné navrátit stav, který existoval před tímto neplatným usnesením.

VII. Ustanovení § 131 odst. 4 ObchZ

K možnosti ochrany osob postižených protiprávním usnesením valné hromady Nejvyšší soud uvádí:

„Protiprávně odvolaný člen orgánu zaniklé společnosti by tak např. nemohl vznášet ani vůči nástupnickým společnostem žádné nároky, když by již nebylo možné učinit si závěr o tom, že valná hromada jej z funkce odvolala protiprávně.

Výklad zaujatý odvolacím soudem tak nad rámec důvodů taxativně vypočtených v § 131 odst. 3 ObchZ zcela popírá ochranu, kterou zákonodárce přiznal osobám aktivně legitimovaným k podání návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady podle § 183 ve spojení s § 131 ObchZ.“[6]

Ve své argumentaci však Nejvyšší soud zcela opomíjí § 131 odst. 4 ObchZ, který stanoví, že osoby, které utrpěly škodu v důsledku toho, že usnesení valné hromady bylo vydáno v rozporu s právními předpisy, stanovami, společenskou smlouvou nebo zakladatelskou listinou, mají vůči společnosti právo na její náhradu. Toto právo je podmíněno tím, že soud prohlásí usnesení valné hromady za neplatné nebo návrh zamítne z důvodů uvedených v § 131 odst. 3 ObchZ.[7]

Domnívám se, že ve výše uvedeném případě, o kterém Nejvyšší soud rozhodoval, není skutečným zájmem člena orgánu zaniklé společnosti, aby soud zrušil usnesení valné hromady, kterým byl z funkce odvolán, protože společnost je již z obchodního rejstříku vymazána a návrat v předchozí stav není možný. V této situaci se jeví jako neúčinnější právě možnost náhrady škody.

Právě právem na náhradu způsobené škody a právem na přiměřené zadostiučinění za porušení práv společníka je dle mého názoru ospravedlněno to, že žádná valná hromada předcházející přeměně nemůže být soudem prohlášena za neplatnou.

VIII. Squeeze out před zápisem přeměny do obchodního rejstříku

Oba zmíněné judikáty se týkají akciových společností, konkrétně situace, kdy byl ve společnosti proveden proces výkupu účastnických cenných papírů dle § 183i a násl. ObchZ (tzv. „*squeeze out*“), a následně došlo k zápisu přeměny do obchodního rejstříku.

Dle usnesení valné hromady, která byla v obou případech napadena, všechny účastnické cenné papíry emitované společností, které nejsou ve vlastnictví hlavního akcionáře, přecházejí na hlavního akcionáře.

Právě v souvislosti s rozhodnutími valné hromady, na jejichž základě došlo ke změně vlastnické struktury společnosti (*squeeze out*, změny v základním kapitálu, souhlas s převodem obchodního podílu atd.) považujeme uvedené závěry Nejvyššího soudu za velmi nebezpečné.

Nejvyšší soud zde totiž došel k následujícímu: „Lze tudíž uzavřít, že povaha řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady společnosti zaniklé s právním nástupcem nevylučuje, ve smyslu § 107 odst. 5 OSŘ, aby soud v řízení pokračoval s právními nástupci zaniklé společnosti. Ukáže-li se v takovém řízení, že valná hromada zaniklé společnosti rozhodla o přechodu všech účastnických cenných papírů této společnosti na hlavního akcionáře protiprávně a soud

z tohoto důvodu vysloví neplatnost takového usnesení, nebude mít tento závěr sice vliv na platnost a účinnost následné přeměny společnosti [když ve vztahu k této přeměně se v plném rozsahu uplatní shora citované ustanovení § 131 odst. 3 písm. c) ObchZ], případné odpadnutí právního důvodu přechodu účastnických cenných papírů dovolatele na hlavního akcionáře společnosti by nicméně umožnilo nahlížet na dovolatele, jako kdyby nepřestal být akcionářem zaniklé společnosti a musel se tedy stát též akcionářem společnosti, s níž se zaniklá společnost sloučila.“[8]

Domnívám se, že výše uvedený názor Nejvyššího soudu není správný, a to především proto, že v praxi je jen velmi obtížně realizovatelný (ne-li zcela nerealizovatelný) a postavení všech dotčených osob tak činí nejistým.

IX. Platnost přeměny a výměnný poměr

Nejvyšší soud výslovně uvádí, že případné vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, která rozhodla o squeeze out, nemá vliv na platnost a účinnost následné přeměny.[9]

Úplně však opomíjí skutečnost, že přeměna musí proběhnout dle schváleného projektu přeměny[10]. Součástí projektu přeměny je mimo jiné výměnný poměr, který stanoví, jakým způsobem se budou vyměňovat akcie zanikajících společností za akcie nástupnické společnosti.

Společnost, která po přeměně vyměnila akcie zanikajících společností za své akcie, případně obchodní podíly, a to v souladu s projektem přeměny, nemůže v případě, že soud prohlásí neplatnost usnesení valné hromady o squeeze out, nahlížet na jakékoliv osoby, jako by nepřestaly být akcionáři zaniklé společnosti a musely se stát též akcionáři společnosti nebo společností po přeměně.[11]

Společnost sama navíc nemá žádné prostředky jak získat zpět akcie vydané po přeměně akcionářům a vydat je jiným osobám, na které je třeba nahlížet, jako by nepřestaly být akcionáři. Prohlásit takové akcie za neplatné samozřejmě nelze, protože k tomu neexistuje žádné zákonné zmocnění.

Podobná je situace u společnosti s ručením omezeným. V praxi tento problém může nastat např. u převodu obchodního podílu nebo zvýšení základního kapitálu, které by bylo napadeno dle § 131 ObchZ. Zde společnost, resp. její jednatelé nemůžou v rozporu s určením výměnného poměru v platném projektu přeměny nově rozhodnout, kdo je společníkem nástupnických společností.

X. Nové soudní řízení a problémy s ním spojené

V návaznosti na rozhodnutí soudu o tom, že usnesení valné hromady o squeeze outu je neplatné, by poté jedině soud mohl znovu rozhodnout, jakým způsobem zajistit, aby bylo na původní akcionáře nahlíženo, jako by nikdy akcionáři být nepřestali.

V českém právním řádu v současné době neexistuje žádný zvláštní druh řízení, který by tuto situaci upravoval.

Muselo by se proto jednat např. o řízení o žalobě na vydání listinných akcií na majitele, případně by původní menšinová akcionáři museli podat jakousi žalobu na určení, kde by navíc složitě museli prokazovat právní zájem.

Ještě složitější situace nastává u společnosti s ručením omezeným. Zde by soud musel zcela nově určit, kdo je společníkem nástupnických společností a v jakém rozsahu, tzn. znovu určit výměnný poměr, který je součástí projektu přeměny, a který dle § 55 písm. c) PřemZ nemůže být po zápisu přeměny do obchodního rejstříku změněn, a to ani soudem. Pro takové soudní řízení v zákoně neexistuje opora.

Situace je o to složitější, že společnostmi, kterých se vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady může týkat, může být v důsledku přeměny značné množství, a i následných soudních řízení by muselo proběhnout více.

Pro dokreslení problematičnosti této situace lze dále uvést, že výměnný poměr při rozdělení společností může být nerovnoměrný, při rozdělení odštěpením může zaniknout účast společníka v rozdělované společnosti apod.

Časová i finanční náročnost výše popsaného postupu pro původní menšinové akcionáře, navíc s velmi nejistým výsledkem, dle mého názoru není právě optimální způsob ochrany práv menšinových společníků, avšak v případě, že se judikatura Nejvyššího soudu nezmění, budou menšinová společníka zřejmě donuceni tuto cestu absolvovat.

XI. Závěr

Po zápisu přeměny do obchodního rejstříku mohou existovat dva druhy usnesení valné hromady, proti nimž je vedeno řízení o návrhu na vyslovení neplatnosti. U prvního z nich již neexistuje zájem na tom, aby bylo prohlášeno za neplatné (např. odvolání statutárního orgánu již neexistující společnosti), u druhé skupiny v současné době nikdo nezná způsob, jakým by případné prohlášení usnesení valné hromady za neplatné a jeho důsledky byly uvedeny do života obchodních společností, jichž by se týkalo.

Domnívám se proto, že možnost prohlásit kterékoliv usnesení valné hromady po zápisu přeměny do obchodního rejstříku (vyjma usnesení valné hromady, kterým byla přeměna schválena) za neplatné skutečně není správnou cestou k ochraně práv společníků, a to menšinových ani většinových.

Výše uvedené argumenty nejsou kompletním výčtem důvodů, proč jsou rozsudky Nejvyššího soudu značně problematické, nicméně věřím, že poukázaly alespoň na některé problémy spojené s prohlášením usnesení valné hromady, které předchází zápisu přeměny do obchodního rejstříku, za neplatné.

Na závěr podotýkám, že není sporu o tom, že soudy postupovaly nesprávně, když téměř automaticky zastavovaly řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady (resp. zamítaly návrh na něj), a to pouze s odůvodněním, že do obchodního rejstříku byla zapsána přeměna.

V těchto řízeních mělo být určeno, zda došlo k porušení právních předpisů, stanov, společenské smlouvy nebo zakladatelské listiny, usnesení valné hromady však nemělo být prohlášeno za neplatné a osoby, jejichž práva tímto usnesením byla dotčena se mohou

domáhat náhrady škody, případně i přiměřeného zadostiučinění za porušení základních práv společníka.

V případě, že bude judikatura Nejvyššího soudu v této otázce konstantní, nezbývá než doufat, že soudy budou návrhy na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady předcházející přeměně zamítat z důvodu uvedeného v ustanovení § 131 odst. 3 písm. b) obchodního zákoníku, tj. z důvodu, že by došlo k podstatnému zásahu do práv získaných v dobré víře třetími osobami. Tento důvod by se na většinu případů vztahovat měl, nicméně bude klást na soudy větší nároky týkající se odůvodnění.

Na závěr je třeba poznamenat, že výroky, s nimiž se tento příspěvek snaží polemizovat, Nejvyšší soud vyřkl jen jaksi „mimořádně“. To, čím se ve svých usneseních Nejvyšší soud především zabýval, je situace, kdy obecné soudy řízení návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady zastavovaly z důvodu, že vznikla překážka dle § 107 OSŘ, pro kterou nelze pokračovat v řízení. V případě, kdy by se Nejvyšší soud zabýval přímo výkladem § 131 odst. 3 písm. c) ObchZ, byl by jeho názor možná jiný.

[1] Viz Bartošíková M., Štenglová I.: Společnost s ručením omezeným, C.H.Beck, 2006; str. 217

[2] Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.3.2008, sp. zn. 29 Odo 565/2006

[3] Ustanovení § 57 PřemZ

[4] Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.6.2008, sp. zn. 29 Odo 1315/2006 usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2008, sp. zn. 29 Odo 1660/2006

[5] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.6.2008, sp. zn. 29 Odo 1315/2006

[6] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.6.2008, sp. zn. 29 Odo 1315/2006

[7] Viz Dědič, J. a kol.: Komentář k obchodnímu zákoníku Díl II., Polygon, 2002; str. 1173

[8] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2008, sp. zn. 29 Odo 1660/2006

[9] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.6.2008, sp. zn. 29 Odo 1315/2006

[10] Ustanovení § 14 PřemZ

[11] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.6.2008, sp. zn. 29 Odo 1315/2006